

Grzegorz Świderski

PŁYTY NAGROBNE
Z KOŚCIOŁA PW. ŚW. JANA CHRZCICIELA W ORNECIE

Przykładem kościoła-cmentarza z obszaru dawnej diecezji warmińskiej jest kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Ornecie. Jak wskazuje wykaz płyt nagrobnych, sporządzony w 1700 roku przez proboszcza Kacpra Simonisa, najstarsza płyta w kościele upamiętniała burmistrza Hermana Junggo zmarłego w 1431 roku. W ciągu kolejnych wieków liczba pochówków i upamiętniających je płyt znacznie wzrosła, osiągając apogeum w wieku XVIII. W wyniku prac modernizacyjnych przeprowadzanych w latach 1711, 1816 i 1900 wszystkie płyty nagrobne zostały wymontowane. Obecnie w bezpośrednim sąsiedztwie kościoła zachowało się ich osiemnaście. Jedna płyta została translokowana do kościoła pw. św. Marcina w Ełdytach Wielkich w gminie Lubomino.

Wraz z wprowadzeniem na teren Prus religii chrześcijańskiej w średniowieczu zapoczątkowano także na tym obszarze zwyczaj grzebania zmarłych przez społeczność chrześcijańską w swoich świątyniach. W ciągu kolejnych epok zwyczaj ten zdołał się utrwalić i rozpowszechnić. Najczęstszą formą tego typu pochówku był grób wykonany pod posadzką świątyni oznaczony w jej powierzchni płytą nagrobną zawierającą inskrypcję upamiętniającą zmarłego lub zmarłych. Wśród inhumowanych w świątyniach dominowały osoby duchowne jak i świeckie zajmujące wysoką pozycję społeczną.

Przykładem kościoła-cmentarza z obszaru dawnej diecezji warmińskiej jest kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Ornecie. Jego budowa, jako obiektu murowanego, została zapoczątkowana w okresie zasiadania na tronie biskupów warmińskich Hermana z Pragi (1338-1349), a ukończona około 1379 roku[1]. Kościół został wzniesiony w południowej części miasta. Nadano mu formę obiektu bazylikowego, orientowanego, trójnawowego, czteroprzęsłowego, założonego na planie wydłużonego prostokąta bez wyodrębnionego prezbiterium, z zakrystią i kruchtą od północy oraz wieżą od strony zachodniej flan-

1 *Zur Geschichte der St. Johannispfarrkirche zu Wormditt. Zum 550 jährigen Jubiläum*, hrsg. v. H. Schmauch, Wormditt 1929, s. 6, 8.

kowaną po bokach dwiema kaplicami. Wzdłuż północnego i południowego boku kościoła wbudowano między przypory kaplice, zaś od wschodu dobudówkę na planie trapezu. W obrębie kościoła były prawdopodobnie zlokalizowane trzy typy pochówków pod posadzką świątyni – wziemne, w komorach oraz w kryptach. Były one oznaczone, w powierzchni posadzki, płytami nagrobnymi.

Według informacji zawartych w dokumencie *Epitaphia in ecclesia Vormdittensi et inscriptiones tam in lapidibus quam sub imaginibus ac vexillis, quantum perlegi poterant, ad hunc annum 1700 ex suis locis originalibus transsumpta per me Gasparem Simonis, archipresbyterum loci*, w 1700 roku w kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Ornecie znajdowało się dwadzieścia osiem kamiennych płyt nagrobnych:[2]

1.
Przed kratą kaplicy pw. św. Krzyża[3], płyta nagrobna Hermanna Jungego[4], z inskrypcją wg F. Dittricha:[5]

> *Anno Dni Mo CCCCXXXI obiit Dominus iunge hman Precosul in Wormedith in die XI milia virginu.*

2.
W kaplicy pw. św. Krzyża, płyta nagrobna Piotra i jego żony Gertrudy, z inskrypcją wg F. Dittricha:[6]

> *D. O. M.*
> *Petrus in hac lugubri deponor urna,*
> *Mortis ubi tristes jussus adire vias.*
> *Vir pietatis amans, rectus, benefactor egenum*
> *Tam mala constanter quam bona fata tulit.*
> *Quem tumulo clausum nequis jam nosse viator,*
> *Te ipsum, quod noscas, dum tibi vita, monet.*

2 F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte der ermländischen Kirchen*, Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands (dalej: ZGAE), Bd. 9, 1887, s. 231-243; *Zur Geschichte der St. Johannispfarrkirche*…, s. 29. Nie ustalono obecnego miejsca zdeponowania dokumentu z 1700 r. Pierwotnie był on dołączony do *Liber mortuorum* założonej w 1699 r. przez Kacpra Simonisa, proboszcza w kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Ornecie, F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 231.

3 Pierwsza kaplica po północnej stronie wieży.

4 Hermann Junge (Hermano dicto Jungeherman) – zm. 1431 r., mąż Urszuli, brat Joachima, burmistrz Orney: 1406, 1422, 1423; ufundował wikarię pw. św.św. Apostołów Andrzeja i Bartłomieja przy kaplicy pw. św. Krzyża w kościele parafialnym w Ornecie, *Codex Diplomaticus Warmiensis oder Regesten und Urkunden zur Geschichte Ermlands*. Bd. 3. *Urkunden der Jahre 1376-1424 nebst Nachträgen*, hrsg. v. C. P. Woelky, [w:] *Monumenta Historiae Warmiensis oder Quellensammlung zur Geschichte Ermlands*. Bd. 5, Braunsberg und Leipzig 1874, no 382, s. 370; no 423, s. 421; no 585, s. 579-582; no 599, s. 594; F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 205, 232; V. Röhrich, *Die Kolonisation des Ermlandes*, ZGAE, Bd. 13, 1901, s. 455, 825; tenże, *Die Kolonisation des Ermlandes*, ZGAE, Bd. 14, 1903, s. 208, 212-213, 230-232; tenże, *Die Kolonisation des Ermlandes*, ZGAE, Bd. 18, 1913, s. 261.

5 F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887) s. 232.

6 Tamże.

Obijt anno MDCXL die XII. Januarii – aetatis suae
LIV Anno.
Gertrud. Uxor A. MDCXXXIX die VI. Decemb, aetatis
vero ad 47.

3.
W kaplicy pw. św. Krzyża, płyta nagrobna Jerzego Marquarta[7], z inskrypcją wg F. Dittricha:[8]

Domine, non intres in judicium cum servo tuo,
quia nullus apud te justificabitur vivens.
[a-]Herr, gehe nicht inss gericht mitt deinem Knecht,
Den hier Dier ist kein lebendiger gerecht.[-a]
Georgius Marquart Custos et Cancus Varmiensis.

4.
Przy wejściu do kaplicy pw. św. Michała[9] obok ołtarza, płyta nagrobna żony Walentego Helbinga (Helwinga), z inskrypcją wg F. Dittricha:[10]

Anno 1580 die 28 December [b-]ist allhie begraben
in Gott verstorben Helbings
ehliche Haussfrau.[-b]

5.
Przy ołtarzu, płyta nagrobna Krystyny Nycz[11], z inskrypcją wg F. Dittricha:[12]

7 Jerzy Marquart – ur. 1591 r. w Ornecie, zm. XI 1660 r. (16 XII 1660 r. pochowany w kościele w Ornecie), w 1622 r. został honorowym kanonikiem warmińskiej kapituły kolegiackiej, a od 7 III 1625 r. kanonikiem rzeczywistym, 18 I 1630 r. wybrany na kanonika warmińskiej kapituły katedralnej, kilkukrotnie kandydował na tron biskupa warmińskiego, A. Eichhorn, *Die Prälaten des ermländischen Domcapitels,* ZGAE, Bd. 3, 1864, s. 559-560; A. Kopiczko, *Marquardt (Marquard, Marquart), Jerzy*, [w:] *Słownik biograficzny kapituły warmińskiej*, red. J. Guzowski, Olsztyn: *Hosianum*, 1996, s. 162-163; tenże, *Marquardt (Marquard, Marquart), Jerzy*, [w:] *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1525-1821*, Część 2. *Słownik*, Olsztyn: OBN, 2000 (dalej: *Duchowieństwo katolickie*, 2), s. 211. Na temat herbu rodu Marquart por. J. Gallandi, Vasallenfamilie des Ermlands und ihre Wappen, ZGAE, Bd. 19, 1916, s. 560-561. W zbiorach Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie zachowany jest odcisk lakowy pieczęci z herbem kanonika warmińskiej kapituły katedralnej Andrzeja Mikołaja Marquarta (ryc. 14).

8 F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 232. *a-a* Fragment tekstu cytowanej inskrypcji w artykule Franza Dittricha został wydrukowany za pomocą czcionek o kroju fraktury. Najprawdopodobniej jest to tłumaczenie oryginalnego tekstu.

9 Druga kaplica po północnej stronie kościoła (licząc od zachodu), obok kaplicy pw. św. Krzyża.

10 F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 232. *b-b* Fragment tekstu cytowanej inskrypcji w artykule Franza Dittricha został wydrukowany za pomocą czcionek o kroju fraktury. Najprawdopodobniej jest to tłumaczenie oryginalnego tekstu.

11 Krystyna Nycz z domu Leier – zm. 3 XII 1640 r., żona Oswalda Nycza, burgrabiego zamku biskupów warmińskich w Starym Mieście Braniewie, wywodziła się prawdopodobnie z orneckiego patrycjuszowskiego rodu Leierów (Leyer, Lyrer), F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 233, H. Schmauch, *Die Bürgermeister Wormditts seit dem Jahre 1570*, Unsere Ermländische Heimat, Jg. 10, nr 8, 1930, s. 33.

12 F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 233. *c-c* Fragment tekstu cytowanej inskrypcji w artykule Franza Dittricha został wydrukowany za pomocą czcionek o kroju fraktury. Najprawdopodobniej jest to tłumaczenie oryginalnego tekstu.

D. O. M.
[c-]Der Edlen tugendtsamen Frauen Christina Nyczin, gebohrner Leierin in Gott verschiedener Ao 1640 den 3. Decemb. hatt seiner Frauen zu ewiger gedächtnüß dießen grabstein geleget[-c] Osvaldus Nycz [d-]Burgrab zu Braunßberg.[-d]

6.
Przy wieży obok kaplicy pw. św. Trójcy[13], płyta nagrobna Anzelma[14] i Anny[15] Lauterwald, z inskrypcją wg F. Dittricha:[16]

In novissimo die de terra resurrecturus sum, et rursum
circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum.
Consulis Anselmi Lauterwald Conjugis Annae
Atque piae praesens contegit Ossa Lapis.
Acer erat legum custos et strenuus aeqi
Cultor, foemineis moribus illa decus.
Anna Uxor Anselmi Lauterwald, quam hic lapis tegit,
Obijt An 1595 die 5. Norembris.

7.
W kaplicy pw. św. Trójcy, płyta nagrobna rodu Jordan, z inskrypcją wg F. Dittricha:[17]

Christo Servatori Ad gloriam, posteritati ad aeternam
memoriam relicta Caspari Jordan[18] Progenies me posuit Saxum.
Sta transiens Viator, silex loquor, faveto, Nosti genus,
vetusta Jordanis alma stirps est, insigne Civitatis, clarum decus
Senatus et Curiae ornamentum, Pater duoque nati, Casparus,
Otto[19] Caspar, patrem genu labentem, gnatos genu vientes
Parca hoc tulit Sepulchrum. C. transiens Viator.
J. [e-][gmerk rodowy]*[-e] O.*
Mors certa, incerta dies, hora agnita nulli.

13 Pierwsza kaplica po południowej stronie kościoła (licząc od zachodu).

14 Anzelm Lauterwald (Lauterswald) – zm. przed 15 VII 1615 r., mąż Anny, od 9 VI 1580 r. do 29 I 1584 r. członek rady miejskiej w Ornecie, od 1 IX 1585 r. burmistrz Ornety (prawdopodobnie w l. 1595--1604 zrzekł się tego stanowiska), H. Schmauch, *Die Bürgermeister Wormditts*…, s. 33.

15 Anna Lauterwald – zm. 5 XI 1595 r., żona Anzema Lauterwalda, F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 233.

16 F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 233.

17 Tamże, s. 233-234.

18 Kacper Jordan – brat Ottona, mieszczanin i radny miasta Orneta, F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 233-234.

19 Otto Jordan – brat Kacpra, mąż Gertrudy, wymieniony w wykazie rycerskich służb wojskowych z obszaru biskupiego władztwa warmińskiego z 1587 r. jako właściciel dóbr Bogatyńskie (komornictwo orneckie), w 1595 r. wspólnie z żoną ufundował kaplicę we wsi Bogatyńskie, a w 1597 r. kielich do kaplicy, F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 249; V. Röhrich, *Die Kolonisation des Ermlandes*, ZGAE, Bd. 12, 1897, s. 672; A. Thiel, *Wehrverfassung und Wehrverhältnisse des alten Ermland. Musterungs-Ordnung und Musterzettel desselben vom Jahre 1587*, ZGAE, Bd. 6, 1875, s. 210. *e-e* W oryginale Hausmarke.

8.
Przed ołtarzem św. Marcina[20], płyta nagrobna Eryka Guldensterna[21], z inskrypcją wg F. Dittricha:[22]

> *D. O. M. Illustrissimus Dnus Ericus Guldenstern Liber Baro in Lund-Holm et Fogelwick Haeres in Regettlen S. R. M. Cubicularius obijt Ao. Dni 1646 11. May.*

9.
W kaplicy pw. św. Anny[23], płyta nagrobna kanonika dobromiejskiego Urbana Josta[24] (zm. 1633), z inskrypcją wg F. Dittricha:[25]

V. *I.*
f-(gmerk rodowy)-f *Memento mori.*
C. *G.*

20 Nieistniejący, przy drugim południowym filarze (licząc od wschodu).

21 Eryk Guldenstern – zm. 11 V 1646 r., Szwed, ze względu na przyjęcie katolicyzmu został wygnany ze Szwecji, a jego majątki Lundholm (Lund-Holm) i Vogelwick (Fogelwick) zostały zarekwirowane, szambelan króla Zygmunta III, mąż Anny Małgorzaty, właściciel wsi Rogiedle i Bzowiec, burgrabia zamku biskupów warmińskich w Reszlu w l. 1622-1633, A. Boniecki, *Herbarz Polski*, t. 7, Warszawa: Gebethner i Wolf, 1904, s. 186; F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 234; V. Röhrich, *Die Kolonisation des Ermlandes* (1901), s. 437, przyp. 1; G. Matern, K. Matern, *Burg und Amt Rössel. Ein Beitrag zur Burgenkunde des Deutschordenslandes*, Königsberg: L. Teichert, 1925, s. 49; A. Poschmann, *600 Jahre Rössel. Bilder aus alter und neuer Zeit, Rössel: Stadtverwaltung Rößel*; B. Kruttke Nachf., 1937, s. 19; S. Uruski, A. A. Kosiński, A. Wlodarski, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. 5, Warszawa: Gebethner i Wolf, 1908, s. 56. Według dodatkowych informacji podanych przez Franza Dittricha na płycie pozostawiono wolne miejsce przeznaczone Annie Małgorzacie Guldenstern de Rossis, żonie Eryka Guldensterna, na wypadek gdyby zmieniła wyznanie na katolicyzm. Zmarła 9 I 1702 r., jako wyznawczyni kalwinizmu, a 17 V 1702 r. została pochowana w Królewcu w kościele na Tragheim. Informacja ta wydaje się jednak mało prawdopodobna, gdyż Anna Małgorzata została wymieniona 2 VI 1648 r. w księdze chrztów kościoła parafialnego w Lidzbarku Warmińskim, jako chrzestna Restituty, córki Wojciecha Ludwika Zeigut-Stanisławskiego i Anny Marii von Rosenhagen. Występując w takiej roli, nie mogła być wyznania kalwińskiego, lecz z całą pewnością katolickiego. W związku z tym można przypuszczać, że doszło do pomylenia dwóch osób – Anny Małgorzaty, żony Eryka Guldensterna i Eufrozyny hrabiny von Dohna, żony Maksymiliana Guldensterna, syna Anny Małgorzaty i Eryka Guldensternów oraz informacji o dwóch płytach nagrobnych. Maksymilian, podobnie jak jego ojciec Eryk, został pochowany w kościele orneckim. Jego żona Eufrozyna hrabina von Dohna, córka burgrabiego Abrahama von Dohna i jego drugiej żony Anny Eufrozyny von Pröck, zmarła 2 I 1702 r., jako wyznawczyni kalwinizmu, a 17 V 1702 r. została pochowana w Królewcu w kościele na Tragheim, por. J. Kolberg, *Der Erwerb von Regerteln und Beiswalde durch das Collegiatstift zu Guttstadt*, ZGAE, 1901, Bd. 13, s. 308, 311-312; G. Lühr, *Die Schüler des Rösseler Gymansiums*, ZGAE, 1907, Bd. 16, s. 310-311.

22 F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 234.

23 Czwarta kaplica po południowej stronie kościoła (licząc od zachodu).

24 Urban Jost – ur. około 1559 r. w Ornecie, zm. w VII 1629 r. w Warszawie, od 14 II 1594 r. kanonik warmińskiej kapituły kolegiackiej, dziekan kapituły dobromiejskiej (19 XII 1616-14 II 1622), A. Kopiczko, *Jost Urban (Jodroci, Jodocus)*, [w:] *Kanonicy dobromiejscy 1521-1771*, [w:] *Słownik biograficzny kapituły kolegiackiej w Dobrym Mieście*, Olsztyn: Hosianum, 1999, s. 65-66; tenże, *Jost (Jodroci, Jodocus) Urban*, [w:] *Duchowieństwo katolickie*…, 2, s. 138.

25 F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 234. *f-f* W oryginale Hausmarke.

10.
W przejściu obok ołtarza św. Michała[26] płyta nagrobna Kacpra Damitza[27], z inskrypcją wg F. Dittricha:[28]

> *Quisquis es, qui transis, memor esto, quod mors non tardo, sed celery gressu ad te venit. Eccles. 14 cap.*
> *Sub me tumulatus operitur Sui vestimentum*
> *Corporis a Christo glorioso Nob. et Gen. Casparus*
> *Damitz, qui obijt 16. Februarii Anno 1637. CADHIK.*
> *[Casparus a Demitz, haeres in Korbsdorf].*

11.
W przejściu obok ołtarza Najświętszej Maryi Panny[29], płyta nagrobna bez inskrypcji:[30].

12.
Przed ołtarzem bractwa Bożego Ciała[31] płyta nagrobna Andrzeja Rembowskiego[32], z inskrypcją wg F. Dittricha:[33]

> *Reverendo Domino Andreae Rembowski Parocho Langvaldensi, Viro probatae Virtutis, gratitudinis ergo posuit Collegium Brunsbergense Societatis Jesu. Obijt Ao Dni MDCXXXVII die XIII Februarii.*

13-15.
Przed głównym ołtarzem trzy płyty nagrobne bez inskrypcji[34].

---

26 W drugiej kaplicy po północnej stronie kościoła (licząc od zachodu).

27 Kacper Damitz (Demitz, Dambitz von Elbing) – zm. 16 II 1637 r., pochowany w kościele w Ornecie 22 VI 1637 r., wymieniony w wykazie rycerskich służb wojskowych z obszaru biskupiego władztwa warmińskiego z 1587 r. jako właściciel dóbr Karkajmy (komornictwo orneckie) F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 235; V. Röhrich, *Die Kolonisation des Ermlandes* (1897), s. 673; A. Thiel, *Wehrverfassung und Wehrverhältnisse des alten Ermland*…, s. 210.

28 Ponad płytą nagrobną znajdowała się chorągiew z inskrypcjami. Na s. pierwszej „Anno 1637, den 16. Februarii, ist der woledle gestrenveste undt nahmhafte Caspar v. Dambitz erbsassen auf Korbsdorf in Gott dem HE: sehlich entschlaffen, und 22 Junij alhie zu Vurmbt nach adlichem gebrauch zur erden bestattet worden, der seele Gott gnade. Sein alter 34". Na s. drugiej „Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, in reliquo reposita est mihi corona justitiae, quam tradet mihi Dominus iu illa die justus Iudex. 2 ad Timoth. 4". F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 235.

29 W trzeciej kaplicy po północnej stronie kościoła (licząc od zachodu).

30 F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 235.

31 Nazywany także ołtarzem św. Mikołaja, w czwartej kaplicy po północnej stronie kościoła (licząc od zachodu), obecnie kruchta.

32 Andrzej Rembowski (Rambowski) – ur. 1566 r., zm. 13 II 1637 r., w 1585 r. rozpoczął studia w Seminarium Diecezjalnym w Starym Mieście Braniewie, od 8 VIII 1598 r. wikariusz katedralny we Fromborku, w l. 1607-1627 proboszcz parafii w wsi Długobór (komornictwo braniewskie), w l. 1627-1632 proboszcz w Purdzie (komornictwo olsztyńskie), F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte der ermländischen Kirchen*, ZGAE, Bd. 8, 1884, s. 616 przyp. 23; A. Kopiczko, *Rembowski (Rambowski) Andrzej*, [w:] *Duchowieństwo katolickie*…, 2, s. 267.

33 F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 235.

34 Tamże.

16.
Przed fotelem kapłana płyta nagrobna z herbem rodu Bartsch, z wiewiórką w godle[35].

17.
Przed fotelem kapłana płyta nagrobna z częściowo dającą się odczytać inskrypcją wg F. Dittricha:[36]

> *Civium salute et Ecclesiae ornamento consumptos labores, mortis vulnere consumptus, sacramentis rite munitus humanae brevitati vivere desijt, cepit felici aeternitati, aetatis suae ad 65. Anno 1632, 22 Junij. S. Hieronimus ad Nepotianum: legi, relegi, perlegi, nunquam vidi hominem pium mala morte perire.*

18.
Płyta nagrobna Jana Bartscha[37]. W nawie głównej przed balustradą komunijną, barwy białej, z częściowo dającą się odczytać inskrypcją wg F. Dittricha:[38]

auff Basien v. Crossen
Gottes vnverdrossen.
Im alter hat er zwar
gelebet in das 40ste Jahr.
als man fleissig schreibet Tausent
6 hundert vnd von dieser welt
Catharina geborne Stösselin
der Seelen genedig.

35 Tamże.
36 Tamże.
37 Identyfikacja możliwa dzięki analizie treści inskrypcji. Jan Bartsch – ur. 8 VII 1597 r. w Starym Mieście Braniewie, zm. 1637 r., syn Jakuba i Anny (z domu Schihknecht) Bartschów, mąż od 1625 r. Katarzyny (z domu von Stössel, Stösselin), ojciec: Anny Doroty (ur. 9 IV 1626 r., zm. 1692 r.), Katarzyny (ur. 16 I 1629 r., zm. 1707 r.), Justyny (ur. 19 II 1630 r., zm. 6 XII 1656 r.), Eufrozyny (ur. 4 IX 1635 r., zm. 14 IV 1677 r.), Barbary Katarzyny (żyła jeszcze w 1671 r.), wspólnie z bratem Jakubem zarządzał wsiami: Krosno, Bażyny, Grünheid (P. Auhuth, *Die Familie des Johann Bartsch, Bürgermeisters von Braunsberg,* ZGAE, 1907, Bd. 16, s. 326). A. Kolberg podaje inną genealogię orneckiej gałęzi rodu Bartsch. Badacz ten błędnie przypisał część dzieci Jana i Katarzyny (z domu von Stössel) Bartsch Jakubowi i Annie (z domu Schuhknecht) Bartsch, rodzicom Jana. Wskazuje na to data 3 I 1633 r., od kiedy Jakub Bartsch występuje w źródłach, jako zmarły i data urodzenia Eufrozyny Bartsch 4 IX 1635 r. por. P. Auhuth, *Die Familie des Johann Bartsch*…, s. 326; A. Kolberg, *Das Stift Crossen bis 1714. Aus den Nachlaßpapieren des Domvicars Dr. Wölky*, ZGAE, Bd. 9, 1887, s. 615.
38 F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 236.

19.
W nawie głównej przed balustradą komunijną płyta nagrobna Jana von Nenchen[39], z inskrypcją wg F. Dittricha:[40]

D. O. M. Nobili et Generoso D. Joanni Nenchen Burgrabio
Wormd., Haeredi in Elditten et Hogenfeld, Viro ob singulares
Naturae dotes celeberimo, ob insignem ejus conversationem
et in rebus gerendis dexteritatem summis Viris gratissimo,
Ob fidelia servitia summa cum laude XI annis tam in officio
Burgrabiatus, quam bellico commissariatu aliisque functionibus
praestita
Serenis. et Eminentis. Cardin. Joanni Alberto Poloniae et
Sueciae Principi acceptissimo, D. Sigismundo III, Regi Poloniae
Et Sueciae ob merita commendatissimo et honore aucto,
Qui nonas Novemb. Ao. MDCXXXIV obdormivit in Dno
aetatis suae 40.
Eustachius Placidus a Nenchen, Can. Varmien., S. R. M. Secr.,
Germano suo hoc amoris monumentum posuit.

20.
W nawie głównej przed balustradą komunijną płyta nagrobna Jana von Hatten[41], z inskrypcją wg F. Dittricha:[42]

D. O. M. et piis manibus Sacrum
Avita Nobilitate, integra in Deum fide, pietate, justitia, et antiquo candore praestanti Joanni ab Hatten, Advocato Episcopatus Varmiensis, Praefecto Vormditensi, variis functionibus et meritis in patriam et quinque Illmos et Rndos Episcopos Varmienses claro et fidelissimo
Anna Stachin a Goltzheim uxor cum liberis hoc monumentum
gratae memoriae ergo moerentes posuere.
Obijt die 28. Nov. Ao MDCLII.
g-[herb rodu von Hatten: trzy gwiazdy i jeden róg myśliwski]*-g*
Requiem aeternam dona ei Dne.

39 Jan von Nenchen – ur. 1594 r., zm. 9 XI 1634 r., brat Eustachego Placydego, kanonika warmińskiej kapituły katedralnej, mąż (ślub w Ornecie 1 X 1634) Anny (z domu von Stössel, wdowy po Jakubie Kleinie, burgrabim zamku biskupiego w Ornecie), właściciel wsi Eldyty Wielkie i Wysokie, burgrabia zamku biskupiego w Ornecie w l. 1622-1634, F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte…* (1887), s. 236; V. Röhrich, *Die Kolonisation des Ermlandes* (1901), s. 410-411 przyp. 4. Wg A. Kopiczki Eustachy Placidus Nenchen był jedynie krewnym Jana von Nenchena (burgrabiego orneckiego), A. Kopiczko, *Nenchen Eustachy Placidus (Eustachiusz Placyd)*, [w:] *Słownik kapituły warmińskiej*, s. 172; tenże, *Nenchen Eustachy Placidus (Eustachiusz Placyd)*, [w:] *Duchowieństwo katolickie…*, 2, s. 227.

40 F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte…*, (1887), s. 236.

41 Jan von Hatten – ochrzczony w kościele w Rogóżu 8 V 1594 r., zm. 28 XI 1652 r. w Ornecie, mąż Anny Stachin von Goltzheim, burgrabia zamku biskupiego w Jezioranach i warmiński wójt biskupi przed 1642 r., burgrabia biskupiego zamku w Ornecie w latach 1642-1652, F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte…* (1887), s. 236-237; NN, *Stammtafel der Familie von Hatten*, ZGAE, Bd. 14, 1903, wkładka pomiędzy stronami 382 a 383.

42 F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte…* (1887), s. 236-237. *g-g* W oryginale *Um das Wappen derer von Hatten (drei Sterne und ein Jagdhorn) („waffen von hove Maraunen").*

21.
W nawie głównej płyta nagrobna Łukasza[43] i Anny[44] Ernst, barwy czerwonej z herbem pośrodku, z inskrypcją wg F. Dittricha:[45]

> *Spectabili Clarissimo Viro Lucae Erenst Proconsuli Civitatis Vormdittensis vigilantissimo qui anno 1626 inito irruptionis Gustavi Hostis in Prussia et moerore confectus ob afflictae Patriae miserandam faciem 28. Augusti obijt in Dno aetatis suae 65. Huic marito suo Anna Bartzin coniunx haeredesque ejus hoc monumentum posuerunt ad majorem Dei gloriam et posteritatis memoriam. Anna Bartzin coniunx eius subsecuta 1. Oct. a. 1638.*

22.
W nawie głównej, naprzeciwko ambony, płyta nagrobna Marcina Bergera[46], barwy białej, częściowo uszkodzona, z inskrypcją wg F. Dittricha:[47]

> *Ego sum resurrectio et vita, qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet et omnis, qui vivit et credit in me, non morietur in aeternum.*
> *Ao Dni 1622 den XXVIII Augusti ist der ehrbahre woll weise Herr Martinus Berger gerichts verwanter in Gott entschlafen, seines alters gewesen 55 Jahr.*
> *Hodie mihi, cras tibi.*
> *M.* [h-][gmerk rodowy][-h] *B.*
> [przy herbie] *Memorare novissima et in aeternum non peccabis.*

23-24.
W nawie głównej dwie płyty nagrobne – duża i mała, bez inskrypcji:[48].

25.
W nawie głównej, nad kryptą, płyta nagrobna Piotra Mollera[49], barwy czerwonej, z inskrypcją wg F. Dittricha:[50]

43 Łukasz Erenst (Ernst) – zm. 28 VIII 1626 r., syn orneckiego złotnika Jana Erensta, mąż (ślub 14 VI 1592) Anny, jako burmistrz Ornety wzmiankowany od 30 I 1611 r., w takiej roli występuje także 5 VII 1626 r., J. Kolberg, *Verzeichnis der Ermländischen Goldschmiede und der im Ermland befindlichen Edelschmiedearbeiten*, ZGAE, Bd. 16, 1907, s. 546; H. Schmauch, *Die Bürgermeister Wormditts*…, s. 34.

44 Anna Erenst – ur. 17 IV 1569 r., zm. 1 X 1638 r., najstarsza córka Jerzego Bartscha, mieszczanina ze Starego Miasta Braniewa, żona Łukasza Erensta (ślub 14 VI 1592), E. Brachvogel, *Der Wappenbrief der Braunsberger Familie Bartsch*, ZGAE, 1930, Bd. 24, s. 537; J. Kolberg, *Verzeichnis der Ermländischen Goldschmiede… (1907)*, s. 546; H. Schmauch, *Die Bürgermeister Wormditts*…, s. 34; G. Świderski, *Płyty nagrobne z kościoła pw. św. Katarzyny w Braniewie*, Warmińsko-Mazurski Biuletyn Konserwatorski, t. 7, 2015, s. 65, przyp. 14.

45 F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 237.

46 Marcin Berger – ur. 1567 r., zm. 28 VIII 1622 r., F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 237.

47 F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 237. *h-h* W oryginale *Hausmarke.*

48 F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 238.

49 Piotr Moller (Moeller) – zm. 14 X 1656 r., wywodził się z rodu posiadającej wieś Bemowizna w komornictwie braniewskim, F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 238; J. Gallandi, *Vasallenfamilie des Ermlands*…, s. 562; V. Röhrich, *Die Kolonisation des Ermlandes*, (1987), s. 705.

50 F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 238.

D. O. M.
Siste gradum, Viator,
Hic jacet Nobilis Juvenis
Petrus Moller a Bomenheven,
Quem noverca mors in meliori
Aetatis flore prematura
Suis ademit.
[i-][herb – głowa byka z kółkiem i dwa półksiężyce po bokach]*[-i]*
Viridarius enim coelestis autumnali tempore Ao 1656 die
14. Oct.
Hunc juvenilem florem decerpsit,
Antequam brumali tempore marcesceret,
In coelum transplantandum.
Abi
Exemplo aedificare
Et requiem animae ejus aeternam precare. MDCLXIII.

26.
Płyta nagrobna, barwy białej, bez inskrypcji[51].

27.
Płyta nagrobna Karola Jungego[52], barwy czerwonej, z inskrypcją wg F. Dittricha:[53]

Quisquis ades qui morte cares, sta, respice, plora,
Sum quod eris modicum cineris, pro me precor ora.
Carolus Junge Consul Vormditten. Pietate in
Deum, et munifica in
Omnes bene merendi
Virtute insignis patriae,
Pauperum Orphanorumque
Studiosissimus vixit
Annis LVIII. Obijt XVI Sept.
Anno Salutis Christianae MDCXVIII.
C. [j-](herb)*[-j] J.*
Cunctorum finis mors, vermis, fovea, cinis.
Dixi, tu es spes mea Dne. Psal. 141.

51 F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 238.

52 Karol Junge – ur. 1560 r., zm. 18 IX 1618 r., mąż (ślub 15 VI 1586) Sybilli, córki Marcina Althoffa, 20 I 1580 r. wzmiankowany w źródłach po raz pierwszy jako chrzestny, od 25 VII 1616 r. występuje jako burmistrz Ornety, H. Schmauch, *Die Bürgermeister Wormditts*…, s. 34.

53 F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 238. *j-j* W oryginale *Wappen.*

28.
Płyta nagrobna żony Karola Jungego (?), barwy białej, z inskrypcją wg F. Dittricha:[54]

Der LI Psalm Miserere mei Deus.
Erbarm dich meiner, o Gott, nach deiner grossen
bahrmhertzigkeit, wieder mich stetiglich das böss. fohr dier
mag nich bestan, du bleibst gerecht ob MVR ist mich Carolus
Junge 1575. Ao 1581 ultimo Januarij die. Ejus vero
Conjunx Potentiana in Dno obijt Ao 15_ _ die 2. Julii.
Requiescant in pace.
Wasch ab, mach rein mein missethat, ich ken mein sind,
und ist mir leid, allein ich dir gesindiget hahn, das ist
wieder mich.

Jak wskazuje wykaz płyt nagrobnych, sporządzony w 1700 roku przez proboszcza Kacpra Simonisa, najstarsza płyta w kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Ornecie upamiętniała burmistrza Hermana Jungego (*Hermano dicto Jungeherman*) zmarłego w 1431 roku. W ciągu kolejnych wieków liczba pochówków i upamiętniających je płyt nagrobnych znacznie wzrosła, osiągając apogeum w XVIII wieku. W tym zakresie nastąpiła także pewna dysproporcja polegająca na zwiększeniu liczby pochówków w stosunku do liczby płyt. Wskazuje na to istnienie krypty grobowej w nawie głównej, nad którą miała znajdować się płyta Piotra Mollera. Ponadto potwierdzają to również inskrypcje na płytach mówiące o pochówkach mnogich w obrębie jednego grobu.

W oparciu o dostępne współcześnie informacje liczbę osób inhumowanych w świątyni orneckiej można dodatkowo powiększyć o Katarzynę Bartsch z domu von Stössel (Stösselin), zmarłą w 1674 roku[55], Eufrozynę Bartsch, zmarłą w 1677 roku[56] i Maksymiliana Guldensterna, zmarłego w 1677 roku[57]. W wykazie płyt nagrobnych Kacpra Simonisa z roku 1700 zabrakło wiadomości o tych osobach. Przyczynić mogło się do tego zniszczenie płyt lub inskrypcji na nich umieszczonych.

54 F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 238-239.

55 Katarzyna Bartsch (z domu von Stössel, Stösselin) – zm. 19 X 1674 r. w Krośnie (komornictwo orneckie), 11 XII 1674 r. pochowana w kościele w Ornecie, od 1625 r. żona Jana Bartscha, matka: Anny Doroty (ur. 9 IV 1626, zm. X 1692), Katarzyny (ur. 16 I 1629, zm. 1707), Justyny (ur. 19 II 1630, zm. 6 XII 1656), Eufrozyny (ur. 4 IX 1635, zm. 14 IV 1677), Barbary Katarzyny (żyła w 1671), P. Auhuth, *Die Familie des Johann Bartsch*…, s. 326; F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 236. Katarzyna Bartsch mogła zostać pochowana wspólnie z mężem lub osobno, pod inną płytą, która nie zachowała się lub nie została zidentyfikowana. Na temat błędnej genealogii orneckiej gałęzi rodu Bartsch podanej przez A. Kolberga por. przyp. 37.

56 Eufrozyna Bartsch – ur. 4 IX 1635 r. we wsi Krosno, zm. 14 IV 1677 r. we wsi Krosno, córka Jana i Katarzyny (z domu von Stössel) Bartschów, niezamężna, P. Auhuth, *Die Familie des Johann Bartsch*…, s. 326. Na temat błędnej genealogii orneckiej gałęzi rodu Bartsch podanej przez A. Kolberga por. przyp. 37.

57 Maksymilian Guldenstern (Guldensztern) – zm. 1 XII 1677 r., syn Eryka i Anny Małgorzaty (z domu de Rossis) Guldensternów, mąż Eufrozyny hrabiny von Dohna, kasztelan elbląski (19 I 1667-1 XII 1677), A. Boniecki, *Herbarz Polski*, s. 185-186; P. Czaplewski, *Senatorowie świeccy, podskarbiowie i starostowie Prus Królews-*

Przebieg ceremoniału i zasady grzebania zmarłych w kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Ornecie nie są współcześnie znane. Pewnych ogólnych wiadomości w tym zakresie dostarczają informacje o pochówkach Kacpra Damitza, Jerzego Marquarta, Eufrozyny Bartsch i jej matki Katarzyny Bartsch z domu von Stössel. Według dostępnych współcześnie informacji Kacper Damitz zmarł 16 II 1637 roku i został pochowany w kościele orneckim 22 VI 1637 roku[58], Jerzy Marquart zmarł w listopadzie 1660 roku i został pochowany w kościele w Ornecie 16 XII 1660 roku[59], Eufrozyna Bartsch zmarła 14 IV 1677 roku we wsi Krosno (komornictwo orneckie), a została pochowana w kościele orneckim 6 VII 1677 roku[60], podobnie jak Katarzyna Bartsch, która zmarła 19 X 1674 roku w we wsi Krosno (komornictwo orneckie), i została pochowana w kościele w Ornecie 11 XII 1674 roku[61]. W każdym przypadku inhumacja w kościele miała charakter wtórny. Pierwotny pochówek nastąpił kilkadziesiąt dni wcześniej najprawdopodobniej na cmentarzu lub w świątyni w miejscu zamieszkania zmarłych. Na podstawie tych wiadomości ciężko jest obecnie stwierdzić, czy była to powszechna praktyka, czy też odosobnione przypadki.

Większość płyt nagrobnych z kościoła pw. św. Jana Chrzciciela w Ornecie upamiętniała pochówki osób świeckich. Część spośród rozpoznanych osób świeckich, pochowanych w kościele i upamiętnionych płytami nagrobnymi, należała do patrycjatu Ornety i ich rodzin – przedstawiciele rady miejskiej (np. Kacper Jordan), burmistrzowie (np. Anzelm Lauterwald; Karol Junge) oraz urzędnicy administracji biskupiej (np. Jan von Nenchen; Jan von Hatten). Pozostała część należała do okolicznych rodów ziemiańskich (np. Kacper Damitz był właścicielem dóbr Karkajmy; Otto Jordan – właścicielem dóbr Bogatyńskie).

Obok osób świeckich w kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Ornecie inhumowano także przedstawicieli duchowieństwa. Osoby takie nie reprezentowały jednak lokalnego duchowieństwa, lecz były związane z Ornetą poprzez

kich 1454-1772, Rocznik Towarzystwa Naukowego w Toruniu, t. 26-28, 1919-1921, s. 25; J. Kolberg, *Der Erwerb von Regerteln und Beiswalde*… (1901), s. 308, 311; G. Lengnich, *Geschichte der Preussischen Landes Königlich Polnischen Antheil*, Bd. 7, Danzig 1734, s. 316; tenże, *Geschichte der Preussischen Landes Königlich Polnischen Antheil*, Bd. 8, Danzig 1748, s. 3, 175; Regestrum privilegiorum, mandatorum, commissionum et aliorum rescriptorum regiorum ex cancellaria maiora Regni extraditorum et emanatorum cansellariatu Joannis a Leszno supremi Regni cancellarii, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, sygn. S 10, k. 20; S. Uruski, A. A. Kosiński, A. Wlodarski, *Rodzina. Herbarz*…, s. 56; *Urzędnicy Prus Królewskich XV-XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Mikulski, [w:] *Urzędnicy Prus Królewskich XV-XVIII wieku*, z. 2, [w:] *Pomorze-Prusy Królewskie*, t. 5. red. A. Gąsiorowski, Wrocław et.: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1990, nr 396, s. 87. G. Lengnich, K. Mikulski i P. Czaplewski podają błędną datę (1678) śmierci Maksymiliana Guldensterna. Na temat płyty nagrobnej Maksymiliana Guldensterna por. przyp. 21.

58 F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte*… (1887), s. 235; V. Röhrich, *Die Kolonisation des Ermlandes* (1897), s. 673.

59 A. Eichhorn, *Die Prälaten des ermländischen Domcapitels*, dz. cyt., s. 559-560; A. Kopiczko, *Marquardt (Marquard, Marquart), Jerzy*, dz. cyt. (1996), s. 162-163; tenże, *Marquardt (Marquard, Marquart), Jerzy*, dz. cyt. (2000), s. 211.

60 P. Auhuth, *Die Familie des Johann Bartsch*…, s. 326.

61 Tamże.

miejsce urodzenia, jak Jerzy Marquart, kanonik warmińskiej kapituły katedralnej, czy przez zaangażowanie w rozwój kościoła parafialnego, jak Urban Jost, kanonik warmińskiej kapituły kolegiackiej.

Analiza inwentarza płyt nagrobnych z 1700 roku wskazuje, że stan zachowania części z nich w momencie jego sporządzenia był już zły, o czym świadczą informacje o płytach nieczytelnych czy z fragmentarycznymi inskrypcjami. Ich stan znacznie się pogorszył w kolejnych latach. Przyczyniły się do tego wymiany posadzek w kościele, przeprowadzane w latach 1711, 1816 i 1900. W wyniku tych prac wszystkie płyty nagrobne zostały wymontowane. Tylko część z nich została przeniesiona na plac przykościelny[62]. Los pozostałych jest nieznany (z wyjątkiem jednej).

Obecnie w bezpośrednim sąsiedztwie kościoła pw. św. Jana Chrzciciela w Ornecie zachowało się osiemnaście płyty nagrobnych.

Po południowej stronie kościoła, licząc od wschodu:

Płyta nagrobna nr 1 (ryc. 1)
Lokalizacja: umieszczona w odległości ok. 338 cm od południowo-wschodniego narożnika kościoła i około 136 cm od lica ściany, równolegle do niej, w posadzce betonowej.
Wymiary: długość: 197 cm; szerokość: 104-105 cm.
Materiał: wapień barwy szaroczerwonej.
Stan zachowania: płyta zachowana w całości. Wykruszony róg południowo-wschodni, pęknięty róg południowo-zachodni, półkoliste pęknięcie na krawę-dzi północnego boku. Powierzchnia płyty gładka, bez wykruszeń.

Płyta nagrobna nr 2 (ryc. 2)
Lokalizacja: umieszczona w odległości ok. 934 cm od południowo-wschodniego narożnika kościoła i około 143 cm od lica ściany, równolegle do niej, w posadzce betonowej.
Wymiary: długość: 197 cm; szerokość: 105-106 cm.
Materiał: wapień barwy szarej z czerwonymi inkluzjami.
Stan zachowania: płyta zachowana w całości, z małymi ubytkami. Odłamany północno-zachodni róg, pęknięty północno-wschodni róg płyty. Powierzchnia płyty gładka, z wykruszeniami (około 10 proc. powierzchni).

Płyta nagrobna nr 3 (ryc. 3)
Lokalizacja: umieszczona w odległości ok. 1136 cm od południowo-wschodniego narożnika kościoła i około 131 cm od lica ściany, równolegle do niej, w posadzce betonowej.
Wymiary: długość: 162 cm; szerokość: 115 cm.
Materiał: wapień barwy szarej z czerwonymi inkluzjami.

62 F. Dittrich, *Beiträge zur Baugeschichte…* (1887), s. 231; *Zur Geschichte der St. Johannispfarrkirche…*, s. 29.

Stan zachowania: płyta prawdopodobnie zachowana w całości. Wschodnia krawędź nieregularnie obrobiona. Powierzchnia płyty gładka, z wykruszeniami w części środkowej (około 15 proc. powierzchni) oraz zanieczyszczona szarą farbą olejną.

Płyta nagrobna nr 4 (ryc. 4-6)
Lokalizacja: umieszczona w odległości ok. 1298 cm od południowo-wschodniego narożnika kościoła i około 141 cm od lica ściany, prostopadle do niej, w posadzce betonowej.
Wymiary: długość: bok prawy 114 cm, lewy 81 cm; szerokość: 114 cm.
Materiał: wapień barwy czerwonej.
Inskrypcja: poniżej kartusza herbowego, po prawej stronie płyty płaskorzeźbiona duża litera M.
Herb: płaskorzeźbiony. Eliptyczna tarcza herbowa wpisana w prostokąt. W dolnej części tarczy widoczna część godła – róg (końcami skierowany ku górze). W dolnych rogach prostokąta płaskorzeźbiony ornament arabeskowy.
Zdobienia: brak w zachowanej części.
Stan zachowania: zachowana górna część płyty. Dolna część płyty została odłamana pod skosem (obniżającym się od lewej do prawej). W dolnej partii zachowanej płyty widoczne silnie zatarte fragmenty tarczy herbowej z zachowanym częściowo godłem i prostokątnej ramy zdobionej w rogach ornamentem arabeskowym oraz fragment zachowanej inskrypcji. Pozostałe powierzchnie gładkie, z drobnymi ubytkami; płyta zanieczyszczona szarą farbą. Pęknięcie w narożniku południowo-wschodnim.
Uwagi: prawdopodobnie płyta nagrobna była dedykowana burgrabiemu orneckiemu Janowi von Hatten. Wskazuje na to fragment zachowanego herbu.

Płyta nagrobna nr 5 (ryc. 7)
Lokalizacja: na wysokości płyty nagrobnej nr 2. Umieszczona ok. 827 cm od lica ściany kościoła, równolegle do niej. Nad kanałem odwadniającym.
Wymiary: zachowane obrobione boki płyty: południowy 153 cm, północny 91 cm, wschodni 113 cm.
Materiał: wapień barwy czerwonej.
Stan zachowania: zachowany fragment płyty. Powierzchnia gładka, z ubytkami (około 5 proc. powierzchni), pęknięta w kilkunastu miejscach.

Płyta nagrobna nr 6 (ryc. 8)
Lokalizacja: umieszczona w odległości ok. 346 cm od południowo-zachodniego narożnika kościoła i około 500 cm od lica ściany.
Wymiary: zachowane, obrobione boki płyty: południowy 83 cm, zachodni 71 cm.
Materiał: wapień barwy czerwonej.
Stan zachowania: zachowana część płyty (jeden narożnik). Powierzchnia gładka, z ubytkami (około 5 proc. powierzchni), zabrudzona betonem. Zachowany fragment płyty pęknięty.


1


2


3


4


5


6


7


8

Przed elewacją zachodnią, w dwóch równoległych do niej rzędach, po prawej (południowej) stronie wejścia do kościoła. Licząc od południa:

Płyta nagrobna nr 7 (ryc. 9)
Lokalizacja: w pierwszym rzędzie. Umieszczona w odległości ok. 520 cm od południowo-zachodniego narożnika kościoła i około 162 cm od lica ściany, prostopadle do niej, w posadzce betonowej.
Wymiary: długość: 146 cm; szerokość: 169 cm.
Materiał: wapień barwy szarej.
Stan zachowania: zachowana część płyty. Odłamana prawdopodobnie część po stronie wschodniej. Płyta popękana w wielu miejscach. Powierzchnia płyty gładka, z ubytkami (około 10 proc. powierzchni).

Płyta nagrobna nr 8 (ryc. 10)
Lokalizacja: w pierwszym rzędzie. Umieszczona w odległości ok. 690 cm od południowo-zachodniego narożnika kościoła i około 170 cm od lica ściany, prostopadle do niej, w posadzce betonowej.
Wymiary: długość: bok północny 112 cm, południowy 141 cm; szerokość: 95 cm.
Materiał: wapień barwy szarej.
Stan zachowania: zachowana część płyty, odłamana część po stronie wschodniej oraz, prawdopodobnie, północnej. Powierzchnia płyty gładka, z licznymi ubytkami (około 35 proc. powierzchni), popękana w wielu miejscach.

Płyta nagrobna nr 9 (ryc. 11)
Lokalizacja: w drugim rzędzie. Umieszczona w odległości ok. 270 cm od południowo-zachodniego narożnika kościoła i około 308 cm od lica ściany, równolegle niej, w posadzce betonowej.
Wymiary: długość: bok wschodni 238 cm, zachodni 240 cm; szerokość po stronie północnej 147 cm, po stronie południowej 145 cm.
Materiał: wapień barwy szarej.
Stan zachowania: płyta zachowana w całości. Lekko wykruszone rogi. Powierzchnia płyty gładka, z ubytkami (około 25 proc. powierzchni).

Płyta nagrobna nr 10 (ryc. 12-13)
Lokalizacja: w drugim rzędzie. Umieszczona w odległości ok. 512 cm od południowo-zachodniego narożnika kościoła i około 308 cm od lica ściany, równolegle do niej, w posadzce betonowej.
Wymiary: długość: 240 cm; szerokość: 148 cm.
Materiał: wapień barwy szarej.
Herb: płaskorzeźbiony. Częściowo widoczny eliptyczny kartusz herbowy. Tarcza z godłem – osadzone w koronie pół konia ku lewej stronie obróconego, z nogami wspiętymi, powyżej hełm z klejnotem – powtórzenie godła pomiędzy dwoma esowatymi rogami wygiętymi na zewnątrz, po bokach labry.
Stan zachowania: płyta zachowana w całości. Eliptyczny kartusz herbowy częściowo zatarty i z ubytkami. Powierzchnia płyty gładka, z dużymi ubytkami (ok. 65 proc. powierzchni).


9


10


11


12


13



14


15


16

Uwagi: prawdopodobnie płyta nagrobna była dedykowana kanonikowi warmińskiej kapituły katedralnej Jerzemu Marquartowi. Wskazuje na to zachowany częściowo herb.

Płyta nagrobna nr 11 (ryc. 15)
Lokalizacja: w drugim rzędzie. Umieszczona w odległości ok.750 cm od południowo-zachodniego narożnika kościoła i ok. 320 cm od lica ściany, równolegle do niej, w posadzce betonowej.
Wymiary: długość: 244 cm; szerokość: 133-136 cm.
Materiał: wapień barwy szarej.
Stan zachowania: płyta zachowana w całości. Powierzchnia gładka, z licznymi ubytkami (około 30 proc. powierzchni).

Płyta nagrobna nr 12 (ryc. 16)
Lokalizacja: w drugim rzędzie. Umieszczona w odległości ok. 996 cm od południowo-zachodniego narożnika kościoła i około 316 cm od lica ściany, równolegle do niej, w posadzce betonowej.
Wymiary: długość: 234 cm; szerokość: 145 cm.
Materiał: wapień barwy szarej.
Stan zachowania: płyta zachowana w całości. Powierzchnia gładka, z licznymi ubytkami (około 30 proc. powierzchni).

Po północnej stronie kościoła, licząc od wschodu:

Płyta nagrobna nr 13 (ryc. 17)
Lokalizacja: umieszczona w odległości ok. 4174 cm od północno-zachodniego narożnika kościoła i około 272 cm od lica ściany, równolegle do niej, w gruncie, przy północnej krawędzi chodnika.
Wymiary: długość: 182 cm; szerokość: 108 cm; grubość: 10,50 cm.
Materiał: wapień barwy czerwonej.
Stan zachowania: płyta zachowana w całości, pęknięta w kilku miejscach. Powierzchnia gładka, z ubytkami (ok. 25 proc. powierzchni). W narożach zachowane koliste wyżłobienia pod uchwyty do podnoszenia płyty oraz gniazda do mocowania obejm tych uchwytów (w południowo-zachodnim, południowo-wschodnim i północno-wschodnim narożu zachowały się fragmenty odpiłowanych obejm metalowych osadzonych w gniazdach zalanych ołowiem).

Płyta nagrobna nr 14 (ryc. 18)
Lokalizacja: umieszczona w odległości ok. 2710 cm od północno-zachodniego narożnika kościoła i ok. 242 cm od lica ściany, równolegle do niej, w gruncie, przy północnej krawędzi chodnika.
Wymiary: długość: 152 cm; szerokość: 93 cm; grubość: 4 cm.
Materiał: wapień barwy czerwonej.
Stan zachowania: płyta zachowana częściowo – połamana w wielu miejscach, zniszczony północno-wschodni róg. Powierzchnia płyty bardzo silnie skorodowana (100 proc. powierzchni).


17


18


19


20


21


22


23


24

Płyta nagrobna nr 15 (ryc. 19)
Lokalizacja: umieszczona w odległości ok. 1982 cm od północno-zachodniego narożnika kościoła i ok. 242 cm od lica ściany, równolegle do niej, w gruncie, przy północnej krawędzi chodnika.
Wymiary: długość: 175 cm; szerokość: 104 cm; grubość: 11,5 cm.
Materiał: wapień barwy czerwonoszarej.
Stan zachowania: płyta zachowana w całości. Powierzchnia gładka, z ubytkami (ok. 50 proc. powierzchni). Pęknięty północno-wschodni róg płyty.

Płyta nagrobna nr 16 (ryc. 20-22)
Lokalizacja: umieszczona w odległości ok. 1260 cm od północno-zachodniego narożnika kościoła i ok. 240 cm od lica ściany, równolegle do niej, w gruncie, przy północnej krawędzi chodnika.
Wymiary: długość: 190 cm; szerokość: 130,5 cm; grubość: 12 cm.
Materiał: wapień barwy czerwonej.
Herb: zachowane dwa płaskorzeźbione eliptyczne kartusze z herbami. W lewym herbie czytelna tylko część klejnotu – dwie ręce zbrojne, wzniesione ku górze, ponad którymi prawdopodobnie kwiat róży. Po bokach labry. W prawym słabo widoczny dolny element godła – kwiat róży – i zewnętrzne elementy klejnotu – dwa wspięte psy zwrócone ku zatartemu elementowi w centrum.
Zdobienia: wzdłuż boków płyty żłobiona linia obramienia z ćwierćkolistymi uskokami w narożach, omijającymi koliste wyżłobienia pod uchwyty do podnoszenia płyty oraz gniazda do mocowania obejm tych uchwytów.
Stan zachowania: płyta zachowana częściowo – odłamany północno-wschodni róg. Poniżej ubytku pęknięcie. Powierzchnia gładka, z ubytkami (ok. 3 proc. powierzchni), z dwoma, mocno zatartymi, kartuszami herbowymi i żłobionym obramieniem płyty, zachowanym od północnej i częściowo zachodniej strony.
Uwagi: prawdopodobnie płyta nagrobna była dedykowana Erykowi i Annie Małgorzacie (z domu de Rossis) Guldensternom. Wskazują na taką możliwość częściowo czytelne herby.

Płyta nagrobna nr 17 (ryc. 23)
Lokalizacja: umieszczona w odległości ok. 590 cm od północno-zachodniego narożnika kościoła i około 241 cm od lica ściany, równolegle do niej, w gruncie, przy północnej krawędzi chodnika.
Wymiary: długość: 197 cm; szerokość: 143 cm; grubość: 6,5 cm.
Materiał: wapień barwy czerwonej.
Stan zachowania: płyta zachowana częściowo – spękana, odłamany północno-zachodni róg. Powierzchnia gładka, z ubytkami (ok. 20 proc. powierzchni).

Płyta nagrobna nr 18 (ryc. 24)
Lokalizacja: w progu wejścia od strony terenu przykościelnego do kruchty północnej.
Wymiary: długość: 180 cm; szerokość: 108 cm; grubość: 8-9 cm.

Materiał: wapień barwy szarej.
Stan zachowania: płyta zachowana w całości. Powierzchnia płyty gładka, z licznymi ubytkami (około 70 proc. powierzchni), w części środkowej wytarta nieckowato.

Spośród zachowanych współcześnie płyt nagrobnych przy kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Ornecie tylko w przypadku trzech z nich udało się ustalić, komu były dedykowane – Janowi von Hatten (płyta nr 4, ryc. 4-6), Jerzemu Marquartowi (płyta nr 10, ryc. 12-13), Erykowi Guldensternowi i Annie Małgorzacie (z domu de Rossis) Guldenstern (?) (płyta nr 16 ryc. 20-22)[63]. Pozostałe płyty nagrobne, pozbawione inskrypcji czy też innych elementów umożliwiających ich identyfikację są współcześnie anonimowe.

Oprócz wymienionych powyżej płyt nagrobnych zachowała się jeszcze jedna płyta pochodząca pierwotnie z kościoła pw. św. Jana Chrzciciela w Ornecie[64]. Jest to płyta nagrobna poświęcona burgrabiemu orneckiemu Janowi von Nenchen. Znajduje się ona obecnie w kościele pw. św. Marcina w Ełdytach Wielkich (gm. Lubomino, pow. lidzbarski, woj. warmińsko-mazurskie)[65]. Usunięcie tej płyty nagrobnej z kościoła orneckiego, podobnie jak i pozostałych, było niewątpliwie związane z wymianami posadzek, przeprowadzonymi w tej świątyni w latach 1711, 1816 i 1900. Translokowanie jej do kościoła parafialnego w Ełdytach Wielkich nie było przypadkiem, gdyż wieś ta należała do Jana von Nenchen[66].


24


25

63 Ze względu na brak inskrypcji w każdym wypadku identyfikacja była dokonana w oparciu o analizę herbów z zachowanych współcześnie płyt nagrobnych oraz informacje podane przez Kacpra Simonisa. W przypadku płyty nr 16, ze względu na bardzo silnie zatarte kartusze herbowe oraz prawdopodobnie błędne informacje dodatkowe podane na jej temat przez Franza Dittricha, określono, komu była ona dedykowana z dużą większymi wątpliwościami niż w przypadku pozostałych.

64 Dziękuję Joannie Piotrowskiej za wskazanie tej płyty nagrobnej.

65 Z. Białłowicz, Katalog zabytków sztuki, pow. Lidzbark Warm., bez miejsca wykonania 1953, Biblioteka Oddział Terenowy Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Olsztynie, sygn. 740/I.

66 V. Röhrich, *Die Kolonisation des Ermlandes (1901)*, s. 410-411 przyp. 4.

Płyta nagrobna nr 19 (ryc. 25, 26)
Lokalizacja: w kościele pw. św. Marcina w Ełdytach Wielkich, przed prezbiterium, na osi kościoła (równolegle do niej).
Wymiary: długość: 140 cm; szerokość: 90 cm.
Materiał: wapień barwy szarej.
Inskrypcja: tekst inskrypcji rozmieszczony w dwóch częściach, rozdzielonych kartuszem herbowym. Litery inskrypcji żłobione, wypełnione zachowaną częściowo czarną masą (prawdopodobnie barwiony sztuczny kamień):

D. O. M.
NOBILI ET GENEROSO D. IOANNI NENCHEN
BURG: VORMD: HAEREDI IN ELDITTEN ET HOGEN
FELD. VIRO OB SINGULARES NATVRAE DOTES CELE,,
BERRIMO, OB INSIGNEM EIVS CONVERSATIONEM,
ET IN REBUS AGENDIS DEXTERITATEM SUMMIS
VIRIS GRATISSIMO. OB FIDELIA SERVITIA,
SUMMA CUM LAUDE XI. ANNIS TAM IN OFFICIO
BURGRABIATUS, QUAM BELLI COMMISS: ALIISQ
FUNCTONIBUS PRAESTITA SERENISS. ET
EMINENTISS CARD. IO_ _ _ _ ALBERTO. POLONIAE
ET SUECIAE PRINCIPI ACCEPTISSIMO: DIVO
SIGISMUNDO III REGI POLONIAE ET SUECIAE
OB MERITA COMMENDATISSIMO ET HONORE
AUCTO QUI NONAS NOVEMB: ANNO MDCXXXIV
OBDORMIVIT IN DOMINO AETATIS SUAE XL.
[herb rodu Nenchen]
EUSTACHIUS PLACIDUS NENCHEN CAN:
VARM: S.R.M. SECRAET GERMANO SUO
HOC AMORIS MONUMENTUM POSUIT.

Płaskorzeźbiony herb umieszczony w eliptycznym kartuszu, w górnej części tarczy trzy kłosy, poniżej kwiat róży, w klejnocie trzy strusie pióra. Po bokach labry. Część herbu pomiędzy tarczą a klejnotem niezachowana (prawdopodobnie hełm). Elementy zdobienia żłobione pojedynczą linią, wypełnione zachowaną częściowo czarną masą (prawdopodobnie barwionym sztucznym kamieniem). Kartusz herbowy w obramieniu połączonym z flankującą go po obu stronach dekoracją małżowinową. Wzdłuż krawędzi płyty obramienie z ćwierćkolistymi uskokami omijającymi koliste wyżłobienia w narożnikach płyty.
Stan zachowania: płyta zachowana w całości, pęknięta w kilku miejscach. Powierzchnia płyty gładka, z nielicznymi ubytkami (ok. 2 proc. powierzchni). Kartusz herbowy zachowany w złym stanie – silnie wytarty i wykruszony. Inskrypcja silnie wytarta na osi płyty, w jej dolnej części.

Kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Ornecie stanowił pośród kościołów diecezji warmińskiej średniej wielkości nekropolię, ze znacznym zespołem płyt nagrobnych. Do czasów współczesnych dotrwało dziewiętnaście płyt umiej-

scowionych pierwotnie w tym kościele. Stan zachowanych płyt jest zły lub bardzo zły. Na większości z nich brakuje inskrypcji[67]. Część płyt jest połamana lub zachowana we fragmentach. W związku z tym konieczne jest podjęcie jak najszybciej niezbędnych prac konserwatorskich w celu ich dalszej ochrony.

Grzegorz Świderski
(fotografie w tekście – Grzegorz Świderski)

Grzegorz Świderski, absolwent archeologii na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, autor wielu artykułów naukowych z zakresu archeologii i historii Warmii i Mazur.

67 Analizie poddano jedynie widoczne płaszczyzny płyt nagrobnych. Istnieje pewne prawdopodobieństwo, że inskrypcje znajdują się na obecnie niewidocznych częściach płyt.